

Konferencia a kunok történetírójáról

Gyárfás Istvánra emlékeznek

„Korszerű ismerettel a polgári fejlődés útján” a címe annak a konferenciának, amit „a jászkun kis haza” történetírója emlékére rendeznek a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület, a Túrkevei Kulturális Egyesület szervezésében a Damjanich János Múzeumban június 7-én.

Gyárfás István neve és munkái elsősorban a történészek, illetve jászsági és a két kunsági helytörténetírók előtt ismert. *A jászkunok története* összefoglaló címmel írott négykötetes munkájának értékét és megbecsülését jelzi, hogy a Jászok Egyesülete egy évtizede hasonló kiadásban ismét megjelentette, de haszonnal forgathatók más történeti munkái is, amelyek közül a Dobó István egri kapitányságáról írott tanulmányát szintén kiadta valamelyik múzeum. Máig ható munkákat írt tehát, de róla igazán nem sokat tudunk. Kérdéseinkkel - bevezetendő a konferenciát – a dr. Örsi Juliannát, a megyei tudományos egyesület elnökét, a konferencia szervezőjét kerestük meg.

- Olyan tudósról van szó, akinek történetírói munkásságát a néhai Jászkun Kerület történetét kutatók nem tudják megkerülni. „Nélküle” szinte nem lehetséges eredményesen belevágni egy ilyen vállalkozásba. De először is: ki volt ő? Mit tudunk róla?

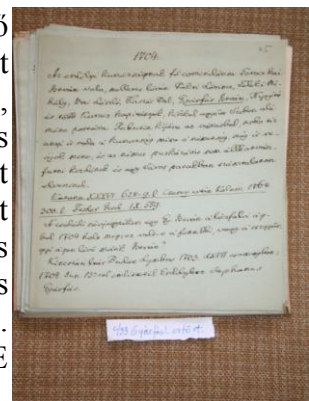
- Jogi végzettségű, aktív közéleti ember volt. 1822-1883 között élt. Elsősorban Kiskunhalason volt a lakhelye, de a munkája időnként - hosszabb-rövidebb időre - más városba (Gödöllő, Szabadka, Kiskunfélegyháza, Budapest) szólította. Sokat tett a magyar jogrendszer megreformálásért, közte a Jászkun Kerületből létrehozott megyék megalakításáért. Levelei szociális érzékenységről is árulkodnak. A vasútépítést éppen úgy szorgalmazta, mint a gyümölcsöskertek létesítését, és több országos egyesület (Gazdasági Egyesület, Magyar Történelmi Társaság, Jogi Egyesület) megalapításában vett részt. A legmaradandóbb azonban a történettudomány területén végzett munkássága. Elsősorban a kunok történelme érdekelte. Tudományos feltáró és feldolgozó munkája máig is több szakterület számára jelent forrást. Munkásságát a Magyar Tudományos Akadémia is elismerte és levelező tagjául választotta. Több előadást tarthatott a tudós társaság ülésein.

- A Jászkunság, illetve a két nép magyarországi történetét bemutató, terjedelmében is hatalmas áttekintést köszönhetünk neki. Ennek négy kötetét 1870-től 1883-ig adta ki, az utolsó kötetet már posztumuszként jelentették meg. Mikor, milyen indíttatásból kezdte meg ezt a hatalmasá érett munkát?

- Az 1850-es évek végétől foglalkozott a jászkun történelem kutatásával és élete végéig ez volt a legfontosabb kutatási témája. A történelem iránti érdeklődése már a Debreceni Főiskolán megmutatkozott. A reformkor szellem rá is hatott. Édesapja halála miatt hazaköltözött Kiskunhalasra. Itt került a kezébe Toót János Halasról írt könyve, amit pesti újságban ismertetett, majd egyre inkább elmerült a levéltári források tanulmányozásában és figyelemmel kísérte a megjelent újságokat, könyveket. Igazi kutatóvá vált. Életében a négykötetes munkának csak első két kötete jelent meg, a harmadikat még korrektúrázta, a negyediket már a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából Szél Farkas „gondozta”. 1848-ig szerette volna feldolgozni a jászkunok történetét, de sajnos nem tudta befejezni. A 18-19. századi feldolgozása vagy nem készült el, vagy valahol rejtőzik. Többen keresték már, de egyelőre nem sikerült a nyomára akadni.

- *Helytörténészként sokat forgattam/forgatom a könyveit és számos cikkét, tanulmányát beszereztem. Ma is elképedek, hogy a kor lehetőségei között hogyan tudta mindezt összegyűjteni, hiszen jogászi (hivatali) munkája mellett levéltári kutatásokat kellett végeznie az országos levéltárban, és a községi írástárakban (pl. latin és német iratok sokaságát fordította le). Remekül ismerte és hivatkozta a szakirodalmat, s a kutatás közben számos „apróságról” (pecsétek, térmértékek, nyelvészeti megfigyelések, parasztvármegye, Dobó egri kapitánysága etc.) is írt. Tudunk-e valamit a munkamódszeréről?*

-Sajnos viszonylag kevés kézírata maradt meg, az is különböző gyűjteményekben. Több hónapos munkával sikerült ezeket összegyűjtenem a különböző levéltárakból, könyvtárakból, múzeumokból. Vonatkozik ez természetesen az újságokban és más periodikákban megjelent írásaira is. Szerencsére megmaradt levelezése, amely több mint 500 általa írott, illetve neki küldött levelet tartalmaz. Ezekből feltárul előttünk Gyárfás tudományos kapcsolatrendszere, véleménye és kutatási módszere is. Járt vidéki és országos levéltárakba, könyvtárakba (Pestre, Egerbe, Jászberénybe). Időnként kölcsönzött, de rendszeresen vásárolt is szakkönyveket. E célból nemcsak a közintézményeket kereste fel, de barátaitól, tudóstársaitól is kért szívességet és viszonzta is azt. Minderről részletesen írok egy külön tanulmányban, amely remélhetőleg már a közeljövőben megjelenik. A legközvetlenebb kapcsolata Szilády Áron turkológus-irodalomtörténésszel volt. Erdélyi rokonai segítségét a Gyárfás család történetének felgöngyölítéséhez kérte. Erről fogok a mostani szolnoki konferencián előadást tartani.

- *A történelmi kutatások mellett még a halasi református egyházzal kapcsolatban is előkerül a neve, nemkülönben a kertészeti szakirodalomban, mint kertészeti tanácsok írójává. Ilyen aktív közéleti ember volt?*

- Mindenek előtt hangsúlyoznunk kell, hogy Gyárfás családnak évszázadokra visszamenőleg kiváló tagjai voltak. Egyik őse, Gyárfás Pál, például Erdély török követe volt, egy másik Gyárfás kuruc kapitányként harcolt. Nagyapja a mádэфalvi veszedelemkor menekült el Erdélyből és tanító, majd pap lett. Apja a Debreceni Kollégium elvégzése után Göttingában tanult, azután évekig Kiskunhalason folytatta a papi hivatást. Nem is igen örült annak, hogy

fia a világi pályát választotta. A halasiak tisztelték a Gyárfás családot, így Gyárfás Istvánt a helyi református egyházközség gondnokául választotta. Ebben a minőségében a halasi gimnázium fejlesztésért tett a legtöbbet. Kertészeti érdeklődése azzal függ össze, hogy az 1848/49-es szabadságharc után átmenetileg vissza kellett vonulnia a közélettől, ezért közvetlen környezetében keresett elfoglaltságot és nyugalmat. Ebben partnere volt a túrkevei származású felesége, Kenéz Borbála asszony. A kertészkedés elvezette őt a gazdasági szakirodalom olvasásához, majd az íráshoz is. Egy évtizedet szánt erre a tevékenységére.

- Hogyan fogadták négykötetessé bővült vállalkozását a kortársak? Hogyan jelentette meg a köteteket? Támogatták-e úgy a kutatásokban, mint a kiadásban?

- Oly korban élt Gyárfás István, amikor a tudományos élet fellendülőben volt Magyarországon. Gondoljunk csak arra, hogy egymás után alakultak meg a tudományos társulatok, múzeumok, és adták ki ma is meglévő szaklapjaikat. Ő ennek a tudományos életnek aktív tagja, sőt, kezdeményezője volt. Eleven diskurzus folyt a kutatók között a magyarok és a kunok eredetéről és más témákról. Ő is megbírált másokat, őt is bírálták. A legismertebb könyvét a jászkunokról Kecskeméten jelentette meg. Cikkei Pesten, Győrben, Jászberényben, Halason jelentek meg. A Jászkunok története kiadásához előfizetőket is gyűjtött és a már akkor felálló új Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei közgyűléstől is kért és kapott támogatást.

- Ismerik-e őt a ma - két megye között felosztott -Jászkun Kerületében?

- Gyárfás István a legismertebb és legtöbbet idézett 19. századi jászkun történetkutató. Azt mondom, hogy legismertebb, de mégsem eléggé ismert. Az a fantasztikus szellemi hagyaték, amit ránk hagyott még felfedezésre, közlésre, népszerűsítésre vár. Éppen e célból rendezzük a mostani emlékülésünket is. Tervünk, hogy megjelentessük nemcsak a mostani konferencián elhangzó előadásokat, de minél több Gyárfás anyagot tegyünk közzé. Jövőre szeretnénk egy Gyárfás István könyvvel tisztelni a nagy tudós emléke előtt, mely bizonyára az olvasók érdeklődését is felkelti majd.

- Reméljük! Köszönöm a beszélgetést!

A Gyárfás István emlékezetére rendezett konferencia 2013. június 7-én 10 órakor kezdődik a Damjanich János Múzeumban – Szolnok, Kossuth tér 4.

Elek György